

מעדני שבת

פרשת פנחס תשפ"ד

גליון תי"ג

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

קריאת התורה במועדים

השו"ע (קל"ז ג) פוסק אם דלג פסוק אחד ולא קראו, אם הוא במנחה בשבת או בב' וה' וקרא עשרה פסוקים בלא פסוק המדולג אינו חוזר, ואם לאו חוזר. אבל בשבת אפילו דילג פסוק אחד חוזר וקורא, ואפילו הפטיר והתפלל מוסף חוזר וקורא. פרשת המועדים כמו מנחה בשבת ושני וחמישי, לפי שכבר קראו הפרשיות בשבתות שלהן.

המ"ב שם (סק"י) כתב שהא"ר הוסיף דלפעמים אפילו ביו"ט אם דילג ג"כ חוזר לקרות בברכה וכגון שבפסוק זה היה עיקרו של חובת היום, כגון שדילג במה שקורין למפטיר ביום א' של פסח מפסוק והקרבתם ולהלאה עד לכפר עליכם דמשם והלאה אינו שייך כ"כ לחובת היום וביום א' של סוכות אם דילג איזה פסוק מוהקרבתם עד סוף הפרשה או שחיסר ביום א' של חוה"מ כשחל בשבת איזה פסוק שהוא מפרשת וביום השלישי.

עוד כתב המ"ב שמה שאינו חוזר בימי חול מיירי שכל אחד קרא ג' פסוקים ובין כולם היו עשרה אבל אם ע"י הדילוג קרא אחד פחות מג' פסוקים או גם כשיש לכל אחד ג' פסוקים אבל לא קרא עשרה פסוקים אלא רק ט' פסוקים בין הכל אפי' בדיעבד צריך לחזור ולקרות, ואף דמבואר בדיעבד בקרא ט' בין הכל יצא הכא דיש שתי ריעותות שפיחת מ' פסוקים וגם דילג באמצע גרע טפי וחוזר.

השו"ע (קמ"ב א') פוסק קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו. הרמ"א מוסיף דוקא בשינוי שמשנתה ע"י זה הענין, אבל אם טעה בנגינת הטעם או בניקוד, אין מחזירין אותו, אבל גוערין בו. הביאור הלכה כתב דדוקא בטעות באיזה אות יש חילוק אם נשתנה הענין אבל אם חיסר איזה תיבה אפילו לא נשתנה הענין ע"ז כגון 'כי אני הכבדתי' וקרא כי הכבדתי לא יצא וצריך לחזור דלא נזכר בשום מקום בחיסר תיבה שיהא חילוק בין נשתנה הענין או לא. פסקי תשובות מוסיף שמ"מ אם הוסיף תיבה או אות באופן שאין הענין משתנה אין צריך לחזור.

המ"ב כתב שמחזירין אותו בין כשהוא עומד עדיין בפסוק זה ובין שכבר גמר הפרשה ואפילו בירך לאחריה נמי העולה אחריו חוזר לאותו פסוק וקורא ממנו ולהלן עד סוף הפרשה ועוד שלשה פסוקים מפרשה שאחריה.

ועוד כתב המ"ב בשם שלחן עצי שטים דה"ה בנגינת הטעמים כשהענין משתנה ע"ז כגון שקרא משרת (דהיינו נגינה המורה על חיבור כגון מונח) במקום מפסיק (דהיינו נגינה המורה על הפסקה כגון אתנחתא) מחזירין אותו ודלא כמו שאומרים ההמון שאם קרא את השם אין מחזירין בטעה בנגינה.

הביאור הלכה כתב לכא' דין זה דהשו"ע הוא דוקא בשבת אבל בימות החול או במנחה בשבת דקי"ל דאפילו פסוק אחד שלם כשדילג אינו חוזר ה"ה בזה, ואולם אפשר דזה גרע טפי לפי מאי דאיתא בירושלמי (מגילה פרק ג' הלכה א') א"ר אף על גב דאת אמר שאין התרגום מעכב מ"מ אם טעה ותרגם המתרגם שלא כהוגן מחזירין אותו ואפשר דה"ה הכא אם אמר תיבות באותיות אחרות שהענין משתנה ע"ז גרע טפי, או אולי דשם כיון שתרגם לפני הכל את ביאור התורה שלא כהלכה אתי מיניה חורבא ולכך פסקו דמחזירין וצ"ע.

הרמב"ם (תפילה י"ג ח') כתב משה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בכל מועד ענינו, ושואלין ודורשין בענינו של יום בכל מועד ומועד.

איתא בגמ' (בבא קמא פ"ב.) עשרה תקנות תיקן עזרא שקורין במנחה בשבת וקורין בשני ובחמישי, והגמ' מקשה והא מעיקרא הוה מיתקנא דתניא 'זילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים' דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה, והגמ' מתרצ' מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי כנגד כהנים ליום וישראלים אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין (הם בני אדם כשירים בטלנין ממלאכתן לעסוק בצרכי ציבור ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהו מצוין עשרה לעת התפלה ומתפרנסים משל צבור).

הרמב"ם שם (י"ב א') פוסק משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא יהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה, ועזרא תיקן שיהו קורין כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות, וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים.

האגרות משה (או"ח א' ק"א) כתב דיש שני עניני קריאה חדא דחייבו ללמד התורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי ובמנחה בשבת, מצד מצות למוד התורה וכן ביום טוב הוא מצד מצות למוד התורה כדאיתא בסוף מגילה מוידבר משה מצותן שיהיו קורין כל אחד ואחד בזמנו והוא רק למצות למוד בעלמא, ויש עוד קריאה שתקנו לפרסם ולהודיע כמו שקלים ופרה וחדש וכן קריאת זכור הוא כדי לזכור בפה והוא עצם קיום המצוה דזכירה וא"כ אינם מצד מצות לימוד, וכן קריאה דתענית שהוא לעורר לתשובה וכן בחנכה ופורים שהוא לפרסומי ניסא, וכן קריאה דר"ח משמע שאינה בכלל תקנת משה מקרא דוידבר משה אף שר"ח איקרי מועד. ולכן ניחא מה שבכל המועדות מפסיקין קריאת הפרשה וקורין אף בשבת רק בשל קריאת יום טוב לבד ובר"ח אין מפסיקין קריאת הפרשה רק שמוסיפין לקרא גם של ר"ח, משום שגם קריאה דיו"ט היא מאותו ענין קריאה מצד מצות לימוד כמו הקריאה דכל שבת משא"כ בר"ח שלא ילפינן מקרא זה אלא היא תקנה אחרת כדי לפרסם שהוא ר"ח.

כתב המ"ב (קמ"ב סק"ה) בשם תשובת מהר"מ מינץ הבעל קורא צריך לחזור מתחלה הסדרה שתהא שגורה בפיו כל הדקדוקים במתגין לעיל ומלרע ימין ושמאל ויקרא במתון ולא במהירות ואולי יבליע שום אות או תיבה.

השערי אפרים (שער ג' א') כתב שאין רוח חכמים נוחה במי שמדקדקים בקריאתם הרבה יותר מהצורך עד אשר נדמה הדבר כהברה אחרת כי כל המשנה ממה שהציבור רגילים בדיבור ידו על התחתונה.

כתיב (כה, יב) 'לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם'. לכאור' קשה מהו לשון 'לכן אמור'.

המשך חכמה מבאר על פי מה שפירש הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות שכל ההבטחות שהבטיח הקב"ה לאדם יכול להשתנות על ידי חטא, וכמו שפחד יעקב שמא יגרום החטא (ריש פרשת וישלח) אבל מה שמבטיח על ידי נביא אינו יכול להשתנות על ידי חטא, אם נאמר במאמר מוחלט לא על ידי תנאי.

וזה שאמר השם 'פנחס וכו' ולא כיליתי וכו' פעולה קיימת לדור דורים שהסיר העון מן כלל ישראל 'לכן אמור' פירוש אתה תאמר לו, לא שאני אומר לו, 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונה עולם', שלא יגרום החטא לבטלו, לכן נאמר על ידי משה שהוא נביא והוא קיים לעולם.

כתיב (כו, ה) 'בני ראובן חנוך משפחת החנכי לפלוא משפחת הפלאי', החתם סופר מפרש שהטעם שהקדים ראובן שמעון גד קודם ליהודה יששכר זבולון, ובדגלים קדם דגל יהודה לראובן הוא משום כי עתה חטאו ראובן במחלוקת קרח ושמעון בפעור, והנותרים היו בעלי תשובה, וקדמו לצדיקים שלא חטאו כדאמרו חז"ל (ברכות ל"ד): במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין.

החיד"א (פני דוד) כתב שאמרו חז"ל שקראם 'החנוכי הפלואי' כי השם י-ה מעיד עליהם, לפי שהגויים אמרו אם בגופן שלטו בנשותיהם לא כ"ש לכך כתיב החנוכי וכו'. יש להעיר דמאחר דשם י-ה מעיד עליהם א"כ אמאי שינה והקדים ה"י ליו"ד לכתוב החנוכי. ומיישב משום דאמרו חז"ל דבזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים וה' רומזת לאשה לכך הקדים ה"י ליו"ד וכתיב החנוכי. ועוד דמשום הנשים הוא דהוצרך העדות דהלעז היה על הנשים דאם בגופן שלטו וח"ו נתעברו מאומות העולם ולכן כתיב ה"י ברישא לומר דהלעז הוא שקר. ועוד יש לפרש כי מזה דהנשים היו יולדות ו' בכרס אחת הוא מופת שמראה שהיו כשרות, וזה הוא מלבד העדות יקר סהדותא, ולכן רמז לכתוב ה"י ברישא לרמוז דמה דנשים עצמן היו יולדות שלא כמנהג זה לבד ראייה, כי לא עביד ניסא לשקרי וכ"ש דשם י-ה מעיד עליהם.

כתיב (כט, א) 'ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו יום תרועה כו', האפריון מביא דברי המשנה (ר"ה כ"ט). יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת וכו', ותמה למה ליה למימר יום טוב, לימא ראש השנה שחל להיות בשבת, אטו לא ידעינן דר"ה י"ט הוא. ומפרש עפ"י הא דאיתא בזוה"ק (בפרשתינו דף רל"א) בכל זמנא תרין וכו' ראש השנה הוא תמיד שני ימים, מהו הטעם, הוא כדי שיצחק שהוא קו שמאל, שהוא בחינת ראש השנה, יהיה כלול מדין ורחמים, שהם שני ימים, ולא יהיה יצחק אחד, כי אם היה נמצא אחד שלא היה כלול מרחמים היה מחרים העולם. ועל כן כתוב באיוב, ב' פעמים, ויהי היום, ויהי היום. ומזה נראה דלעולם הויין תרין יומין ר"ה, ואף דבתורה לא כתיב רק יום א', וכן היה כשבאו העדים קודם המנחה לא היה רק יום השלשים יום טוב, צ"ל דזהו רק לענין שבתון ולענין תרועה, אבל לענין הדין גם יום שלאחריו הוא ר"ה, ולפי"ז שייך למיתני יום טוב של ר"ה, כי ר"ה המה שני ימים ויום הראשון מהם הוא יו"ט.

החפץ חיים (חובת השמירה פרק ח') כתב שהעבירה שהחריבה הבית המקדש גם עתה מרקד בינינו, כי אמרו חז"ל שבית שני לא היו בו עונות שהיו מצויין בבית ראשון, כי היה בו הרבה תורה ומקיימי מצות בישראל, אלא שהיה בו עון שנאת חנם, וממילא עי"ז היה בו לשון הרע אחד על רעהו. ואותה עבירה גם עתה מצויה בינינו מאוד, ואף שבודאי האנשים שהם תמימים אין עוברין בזה בתמידות אכן במקרה בודאי מצוי זה בכולנו, וכבר רמזו לנו חז"ל בזה ואמרו כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו נחרב בימיו, דהיינו שאותן עבירות שגרמו אז להחריבו הם גורמים גם עתה שלא להניח לבנותו, וא"כ בודאי מחויבין אנו להתחזק בכל כחנו לתקן החטא הזה כדי שיבנה המקדש, ויחזור כבוד ה' על מקומו.